

Temaatilise hindamise teemade aruteluringi kokkuvõte

2020.a märtsi alguses saatsime kõrgkoolidele, Eesti Üliõpilaskondade Liidule ja Tööandjate Keskliidule (edaspidi partnerid) arvamuse avaldamiseks **temaatilise hindamise juhendi projekti**, milles oli lühidalt kirjeldatud temaatilise hindamise teemade kujunemine ning hindamise läbiviimise protseduurid. Lisaks juhendile saatsime arvamuse avaldamiseks ka **valiku võimalikest hindamise teemadest**, mille koostamisel toetusime peamiselt eelmise perioodi kvaliteedihindamiste tulemuste analüüsidele. Väljapakutud teemadest palusime välja valida kolm kõige olulisemat ja lisada lühidalt põhjendus, miks tuleks esmajoones just nendel teemadel hindamised läbi viia. Samuti pakkusime välja võimaluse lisada teemavaldkondi, kui EKKKA esitatu ei kajasta teemat, mis vastaja hinnangul peaks lähiaastatel temaatilise hindamise fookuses olema.

27.04.2020 kogunes kõrghariduse hindamiskooskogu, mille üheks päevakorra punktideks oli temaatilise hindamise juhendi kinnitamine ja arvamuse kujundamine 3 järgmise aasta temaatilise hindamise võimalike teemade osas.

Järgnevalt on välja toodud partnerite ja hindamiskooskogu ettepanekud järgneva 3 aasta temaatilise hindamise teemade osas (vt Tabel 1). Partnerite arvamustest on välja toodud kolm kõige enam soovitud teemat.

Tabel 1. Partnerite ja kõrghariduse hindamiskooskogu ettepanekud teemade osas

Partnerite ettepanek	Kõrghariduse hindamiskooskogu ettepanek
1. Õppimine, õpetamine ja hindamine väljundipõhistel õppekavadel	1. Vajalik ja mittevajalik dubleerimine
2. Akadeemiliste töötajate arengu toetamine ja töö hindamine	2. Väljalangevus
3. Väljalangevus	3. Akadeemiliste töötajate arengu toetamine ja töö hindamine

I Teemade kirjeldused ja läbilõige esitatud arvamustest

ÕPPIMINE, ÕPETAMINE JA HINDAMINE VÄLJUNDIPÕHISTEL ÕPPEKAVADEL

Väljundipõhiseid õppekavasid on Eesti kõrghariduses rakendatud üle 10 aasta, kuid siiski on selgunud, et õpiväljunditega seotud muudatused on olnud pigem vormilised kui sisulised. Valdavalt toimub õpe traditsioonilistel viisidel, õppija on passiivses rollis. Vähene on oskus luua sidusat õppeprotsessi, kus nii õpiväljundid, kasutatavad õppemeetodid kui ka hindamismeetodid on omavahel sidusad ning toetavad üliõpilaste motivatsiooni, eneseanalüüsi ja aktiivset osalust õppeprotsessis. Enamik kõrgkoolide õpiväljundeid on liialt keskendunud madalate kognitiivsete oskuste arendamisele nagu teadmiste meeldejätmise. Seevastu kõrgemate kognitiivsete oskuste arendamist nagu kriitiline mõtlemine ja analüüsi oskus enamasti õpiväljundites ei kajastata. Õppekavades on küll loetletud erinevaid üldpädevusi, kuid valdavalt neid ei arendata ega hinnata. Ekspertide hinnangul on kitsaskohaks veel üliõpilaste hindamine ja tagasiside andmine üliõpilastele. Probleemiks on üliõpilaste hindamise läbipaistvuse ja objektiivsuse tagamine ning kujundava hindamise rakendamine. Kuidas tagatakse, et valitud õppemeetodid soodustavad õppijaid võtma vastutust oma õppimise eest ja omandama õpiväljundid? Kuidas on tagatud, et hinnatakse õpiväljundite saavutamist? Kuidas õppekavade sisehindamine toetab väljundipõhise õppekava sidusat rakendamist? Kuidas on tagatud, et üliõpilased saavad kvalitatiivset tagasisidet ja üliõpilastööde hindamisel rakendatakse ühtseid põhimõtteid? Kuidas on tagatud, et hindamine on kujundav ja sisukas?

Teemat toetas 10 vastajat: Tartu Ülikool, Eesti Kunstiakadeemia, Sisekaitseakadeemia, Tallinna Tervishoiu Kõrgkool, EEK Mainor, Tallinna Tehnikakõrgkool, Eesti Metodisti Kiriku Teoloogiline Seminar, Kõrgem Usuteaduslik Seminar, Eesti Lennuakadeemia ja Kõrgem Kunstikool Pallas.

Arvamused teema olulisuse osas:

- Kõige olulisem ja sisulisem just õppetöö kvaliteedi seisukohalt. Sellest teemast oleneb kõige enam õppetöö tegelik tase.
- Tegemist on kõrghariduse kõige peamise protsessiga. Õppemetoodika valik, õpiharjumiste muutumine, väljunditele üleminek, hindamiskriteeriumite täiendamine ja veel paljud teemad valmistavad igapäevast diskussiooniallikat kõrgkoolis. Valdkond vajab pidavat seiret, seda nii sise- kui välis hindamise kaudu.
- Oleme nõus kirjelduses toodud probleemipüstituse ja teemadega, peame väljundipõhise kõrval olulisteks ja tegeleme igapäevaselt teiste antud punkti all käsitletud teemadega ja erinevate olukorda parendavate meetodikate arendamisega, millega tegelemisega jätkamine on hariduse kvaliteedile oluline.
- Objektiivne hindamine, tagasiside andmine õpilasele ja õpiväljundite omandamise kontrollimine on alati päevakorraline teema igas kõrgkoolis.
- Koolijuhist koolitajana tean, kui suur teema on väljundipõhise hindamise tegelik rakendumine ning hindamise sidusus õppeprotsessiga. Analüüsi üheks vahendiks pakun ainekavade analüüsi koos õppijate tagasisidega, kas ainekavad tegelikult ka

toimisid nende õppimise alusena. Eraldi analüüsi võiks teha e-õppe, kombineeritud õppe ja peamiselt kontaktõppes toimuva õppe võrdlusest. Madalate kognitiivsete tasandite ning õpetajakesksete õppemeetodite taga võib olla õppejõudude kogemuse puudumine teistsugusest lähenemisest. Siin on palju teemasid, mille analüüsist ja siis arendamisest oleks abi.

- Kõik need teemad on olulised õppekvaliteedi hoidmisel ja arendamisel, õppijate ja akadeemiliste töötajate motiveerimisel ning tööandjate vajaduste järgimisel. Antud valdkonnad on Lennuakadeemia õppe- ja kvaliteedi protsessis pideva tähelepanu all ning temaatiline välishindamine koos sellega kaasnevate ekspert hinnangutega võiks nende valdkondade arendamisele märkimisväärse panuse anda.
- Väljundipõhise õppe puhul muretsesime, et kuidas seda teha nii, et see ei läheks bürookraatlikuks, vaid oleks hästi sisuline. Valisime, kuna tudengid pidasid seda oluliseks.
- Väljundipõhise õppe juurutamine kõrghariduses on kestnud piisavalt kaua, et hinnata selle sisulist toimimist reaalsete praktikate kontekstis. Millised on reaalselt toimivad praktikad? Kus ja miks tekivad käärid kirjapandu ja tegelikkuse vahele? Üldpädevuste arendamise tegelikkus avaneb hästi just eriolukorras, üliõpilase enesejuhtimise oskused ja digipädevused on tänase päeva ja selles muutuva mõtteviisi võtmesõnad.

AKADEEMILISTE TÖÖTAJATE ARENGU TOETAMINE JA TÖÖ HINDAMINE

Hindamisaruannetest on selgunud vajadus süsteemse personaliarenduse järele. Koormusearvestus õppe-, teadus- ja administratiivtöö osas ei ole sageli täpne, õiglane ega läbipaistev. Kuigi enamasti on kõrgkoolid loonud võimalusi akadeemiliste töötajate enesetäiendamiseks, ei kasuta nad neid võimalusi tõhusalt ega süsteemselt, ka ei ole näiteks pedagoogiline enesetäiendamine akadeemilistele töötajatele kohustuslik. Samuti puudub kõrgkoolides teadmine selle kohta, mil määral koolitustel vm enesetäienduse raames omandatust rakendatakse auditooriumis ning üksteiselt õppimine ei ole kujunenud tavapäraseks praktikaks. Häid tulemusi teadustöös tunnustatakse hoopis märgatavamalt kui head õpetamist. Nooremõppejõududele ei võimaldata piisavalt aega doktoriõpinguteks. Ekspertide hinnangul ei ole selge, kuidas ja mis eesmärgil toimub akadeemiliste töötajate töö regulaarne hindamine, sh atesteerimine. Millised on õppejõudude töökoormuse kujundamise põhimõtted ja kuidas tagatakse piisav aeg teadustööks, õpetamiseks ja juhendamiseks? Millised on võimalused akadeemiliste töötajate rollide (teadus, õpe, arendus) paindlikkuseks? Kuidas tagatakse pidev ja eesmärgipärane enesetäiendamine sh kaasaegsete pedagoogiliste oskuste arendamise kohustus? Kuidas tagatakse uute õpitud oskuste rakendamine? Milline on akadeemiliste töötajate töötasu võrreldes panusega teadustöösse, õpetamisse ja juhendamisse? Kuidas antakse akadeemiliste töötajate tööle tagasisidet? Kuidas soodustatakse ja toetatakse akadeemiliste töötajate omavahelist koostööd näiteks parimate praktikate jagamisel ja üksteiselt õppimisel? Milline on tugistruktuuri roll akadeemiliste töötajate töö toetamisel?

Teemat toetas 9 vastajat: Eesti Üliõpilaskondade Liit, Tallinna Ülikool, Eesti Kunstiakadeemia, Sisekaitseakadeemia, Tallinna Tervishoiu Kõrgkool, Tallinna Tehnikakõrgkool, Eesti Metodisti Kiriku Teoloogiline Seminar, Kõrgem Usuteaduslik Seminar ja Eesti Lennuakadeemia. **Teemat toetas ka kõrghariduse hindamisnõukogu.**

Arvamused teema olulisuse osas:

- Sisse tuleks seada ka juhendajate juhendamispädevuse hindamine, nende atesteerimine ja koolitamine. Juhendajate puhul tuleks jälgida aktiivsete doktorantide arvu, et ei tekiks ülekoormust ning lisaks tuleks arvestada varasemat juhendamise tulemuslikkust. Oluline on ka, et aruandlussüsteemi muudetakse teadlastele praegusest lihtsamaks ja vähem aeganõudvaks. Euroopa Liidu tõukefondidest ja raamprogrammidest rahastatavate teadusprojektide puhul peavad hangete korraldamise ja aruandluse normid olema Euroopa Liidu ja Eesti vahel ühtlustatud. Nõudmised ja kriteeriumid, mis Eesti lisaks esitab, peavad olema põhjendatud ning kooskõlastatud seotud huvirühmadega (sh teadustöötajatega). Hanke pakkumiste hindamisel tuleb jätta võimalus lähtuda hinna ja kvaliteedi suhtest.
- Kõige olulisem ja sisulisem just õppetöö kvaliteedi seisukohalt. Sellest teemast oleneb kõige enam õppetöö tegelik tase.
- Teema on tihedalt seotud esimese teemaga (õppimine, õpetamine ja hindamine väljundipõhistel õppekavadel), seetõttu on nende koos hindamine otstarbekas.
- Enesetäienduse kultuuri loomine õppeasutuses on väga oluline. Töötajate akadeemilist tööd tuleb väärtustada ka rahaliselt. Koormuse arvutamine on vahel päris keerukas ja oleks huvitav teada kuidas erinevad koolid sellega toime tulevad.
- Oleme ise koolina otsimas parimat viisi atesteerimiseks, noorte õppejõudude arendamiseks ning teadustöö toetamiseks. Endiselt on üleval küsimus, millistest vahenditest peaks rahastama rakenduskõrgkoolide, eriti erarakenduskõrgkoolide teadustegevust. Nõuded akrediteerimisel on kõrged, kohati sarnased juba ülikoolide omadega, aga rahastust ei pakuta.
- Kõik need teemad on olulised õppekvaliteedi hoidmisel ja arendamisel, õppijate ja akadeemiliste töötajate motiveerimisel ning tööandjate vajaduste järgimisel. Antud valdkonnad on Lennuakadeemia õppe- ja kvaliteedi protsessis pideva tähelepanu all ning temaatiline välishindamine koos sellega kaasnevate eksperthinnangutega võiks nende valdkondade arendamisele märkimisväärse panuse anda.

VÄLJALANGEVUS

Suur väljalangevus on Eesti kõrgkoolides endiselt probleem. Igal aastal langeb esimese ja teise kõrgharidusastme üliõpilastest erinevatel põhjustel välja 15% (näiteks 2018/19 oli üliõpilaste arv 43 400, välja langes 6600, lõpetas 8700 üliõpilast). Osadel erialadel on õppeaasta jooksul katkestajaid rohkem kui lõpetajaid. Väljalangevus on kõrge õpingute esimesel, mil tudengid pole erialavalikus kindlad, ja viimasel aastal, kui toimub lõputöö kirjutamine. Millised on väljalangevust ennetavad tegevused? Kuidas jälgitakse ja toetatakse üliõpilaste akadeemilist edasijõudmist? Kuidas tagatakse lõputöödeks ettevalmistamise, juhendamise ja juhendajate efektiivsus ja kvaliteet?

Teemat toetas 8 vastajat: Tartu Ülikool, Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia, Sisekaitseakadeemia, Tartu Tervishoiu Kõrgkool, EEK Mainor, Tallinna Tehnikakõrgkool, Eesti Metodisti Kiriku Teoloogiline Seminar ja Eesti Lennuakadeemia. **Teemat toetas ka kõrghariduse hindamisnõukogu.**

Arvamused teema olulisuse osas:

- kõrgkoolidel on siin teemaga tegelemisel väga erinevaid (vahel ka tulemuslikke) lähenemisi. Neid kogemusi oleks tore jagada. Oleme aru saanud, et EKKKA-l on selle teema kohta juba endal piisavalt tagasisidet, mida võiks temaatilise hindamise juures ära kasutada.
- See teema on pikemat aega olnud üheks Eesti kõrghariduse kõige põletavamaks probleemiks, mis ei näita aga senimaani leevenemise märke. See mõjutab kõige olulisemal määral õppetöö efektiivsuse kadu Eesti kõrgkoolides. Väga oluline oleks jõuda selle probleemi juurpõhjusteni (mis ei pruugi olla muuseas ainult kõrgharidusõppes) ning võtta midagi mõjusat nende neutraliseerimiseks ette.
- esimese aasta väljalangevus vajab hindamist, aga ka meetmed lahendusteks.
- väljalangevus on oluline näitaja õppe efektiivsuseks ja kvaliteetseks läbiviimiseks läbi kursuste kasvavalt, mitmete põhjustajate – vale erialavalik või edasijõudmatus – vähendamine algab vastuvõtuprotsessi headusest, väljalangevus on kooli jaoks oluline indikaator.
- eriti väikeses koolis on kahju kui kõik tudengid ei lõpeta. Paremate praktikate jagamine ja akadeemilise mentorluse juurutamine oleks abiks. Kindlasti haakub teema ka vastuvõtu tingimuste kui ka lõputöö juhendamisega.
- Kõik need teemad on olulised õppekvaliteedi hoidmisel ja arendamisel, õppijate ja akadeemiliste töötajate motiveerimisel ning tööandjate vajaduste järgimisel. Antud valdkonnad on Lennuakadeemia õppe- ja kvaliteedi protsessis pideva tähelepanu all ning temaatiline välishindamine koos sellega kaasnevate eksperthinnangutega võiks nende valdkondade arendamisele märkimisväärse panuse anda.

VAJALIK JA MITTEVAJALIK DUBLEERIMINE

Eestis on võimalik sarnaseid erialasid õppida enamasti kahes või enamas kõrgkoolis. Näiteks: Arhitektuuri erialasid on võimalik õppida 4 kõrgkoolis (EKA, TALTECH, TTKK, EMÜ); kunstide õppekavagrupi erialasid 5 kõrgkoolis (EKA, TLÜ, TÜ, Kõrgem Kunstikool Pallas, EEK Mainor); bio- ja keskkonnateadusi – 4 kõrgkoolis (TÜ, EMÜ, TALTECH, TLÜ); ärenduse ja halduse erialasid – 8 kõrgkoolis (TÜ, TALTECH, TLÜ, EMÜ, EMTA, EBS, EEK Mainor, SKA); õigust 3 kõrgkoolis (TÜ, TLÜ, TALTECH). Samas on üliõpilaste arv aasta aastalt vähenenud, näiteks on nii ärenduse ja halduse kui õiguse õppekavagrupis õppivate üliõpilaste arv 10 aastaga vähenenud umbes 2 korda (ärendus ja haldus: 2009/10 – 15 887 vs 2019/20 – 7 909; õigus: 2009/10 – 4 155 vs 2019/20 – 1 964). Mitmetes aruannetes toovad eksperdid probleemina välja selle, et üliõpilaste väike arv ja samas ka vähene koostöö sarnaseid erialasid pakkuvate kõrgkoolide vahel on suur oht kõrghariduse kvaliteedile ja ka nende erialade jätkusuutlikkusele. Kas piiratud ressursside tingimustes (ebapiisav rahastus, üliõpilaste arvu vähenemine) on põhjendatud sarnaste erialade säilitamine enam kui kahes kõrgkoolis?

Kas enam kui kahes kõrgkoolis sarnaste erialade pakkumine on neid pakkuvate kõrgkoolide teadlik valik või „ajalooline paratamatus“? Millistel juhtudel on õppekavade dubleerimine mõistlik/vajalik ja millal on alust kõnelda ebavajalikust dubleerimisest?

Teemat toetas 3 vastajat: Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia, Tartu Tervishoiu Kõrgkool, EEK Mainor. **Teemat toetas ka kõrghariduse hindamisnõukogu.**

Arvamused teema olulisuse osas:

- kuigi EMTA-t see teema võrreldes mõne muu kõrgkooliga nii suures mahus ei puuduta, on see Eesti kõrgharidussüsteemi jaoks jätkuvalt üks valupunkte.
- kõrgkooli mõistes on rõhuasetus ennekõike vajalikul dubleerimisel. Arvestades, kas regionaalset aspekti või valikuvabadust.
- dubleerimise vältimine on oluline, kuid muutunud on vähe. Riigi toimimiseks vajalike võtmevaldkondades peab õpetamine ja arendamine olema tagatud valdkondades, kus on tekkinud spetsialistide puudujääk (nt ITK), praktilisust tõstvate ja uute meetodikate arenduses (nt töökohapõhises õppes) ning regionaalseks arenguks on piiratud ressursside valguses mõistlik kaasata erakõrgharidus (tellimus/toetus). Mõistlik arutleda era ja riiklik jaotuse üle.